

Doporučení pro studenty a provázející učitele k souvislým pedagogickým praxím realizovaným na Přírodovědecké fakultě UJEP

Autorský kolektiv: Petr Trahorsch, Kateřina Jančaříková, Magdalena Krátká, Milan Šmídl, Eva Hejnová, Silvie Svobodová a další

Úvod

Pedagogické praxe jsou nedílnou součástí bakalářského i navazujícího magisterského studia učitelství (nejen) přírodovědných předmětů. Souvislé pedagogické praxe realizované v prvním a druhém ročníku navazujícího magisterského studia mají za cíl dále studenta profesně rozvíjet v reálném prostředí základní a střední školy prostřednictvím aplikování osvojených znalostí a dovedností z dosavadního studia a současným vyhodnocováním různých pedagogických situací za pomoci zkušeného provázejícího učitele. Je zřejmé, že student – budoucí učitel, nejspíš nemá doposud takové zkušenosti, aby bylo možné předpokládat, že průběh praxe, a především samotná výuka studenta, bude ideální a bez případných připomínek potenciálních hodnotitelů vzdělávacího procesu (např. vedení školy). Přesto by osvojené znalosti a dovednosti z dosavadního studia měly umožňovat studentovi realizovat pedagogickou praxi bez zásadních odborných a didaktických chyb.

Dokument *Doporučení pro studenty a provázející učitele k souvislým pedagogickým praxím realizovaným na Přírodovědecké fakultě UJEP*, který se dostává do vašich rukou, má pro průběh celé praxe doporučující charakter. Cílem textu je poskytnout studentům i provázejícím učitelům¹ manuál, který by měl vyjasnit jejich kompetence, upřesnit pravidla vzájemné komunikace a doporučit jim realizaci kroků a opatření, které povedou ke zdárnému naplnění cílů praxe. Text vychází z dlouholetých zkušeností akademických pracovníků Centra podpory přírodovědného vzdělávání PŘF UJEP (dále jen CPPV) s realizacemi pedagogických praxí, stejně jako ze zpětné vazby studentů i provázejících učitelů z těchto praxí. Dokument není právně závazný, přesto doporučujeme se jím řídit; aktuální, oficiální a závazné informace k pedagogickým praxím nalezne student i provázející učitel na webu CPPV pod záložkou *Pedagogické praxe* nebo ve *Směrnici děkana Přírodovědecké fakulty č. 3/2022*. Dále je nutné upozornit, že student je zároveň povinen řídit se pokyny k praxím jiných fakult Univerzity J.

---

¹ Provázející učitel je učitel, který je plně kvalifikovaný a zároveň i aprobovaný v předmětu (oboru), v němž vede studenta na praxi. Minimální délka praxe provázejícího učitele je pět let. Je možné, aby studenta na praxi vedli dva provázející učitelé, pro každý z předmětů (oborů) jeden provázející učitel. Ve výjimečných případech mohou oborový didaktik a garant předmětu schválit i odborníka, který tyto podmínky (formálně) nespĺňuje.

E. Purkyně v Ústí nad Labem (Filozofická nebo Pedagogická fakulta), na kterých mohou studovat v kombinaci druhý obor.

Dokument vymezuje doporučení ke třem základním činnostem, které student v rámci souvislých praxí vykonává:

1. hospitační činnost studenta, při níž student cíleně pozoruje školní výuku,
2. vlastní výuka studenta,
3. asistentská činnost, v níž si student osvojuje základní učitelské kompetence v širších souvislostech než pouze v rámci vlastní výuky (viz bod 2) a získává zkušenosti se školním prostředím.

Dále uvádíme základní doporučení pro studenta a provázejícího učitele pro výše uvedené činnosti. Přesto začneme velmi obecným doporučením k pedagogickým praxím.

Obecná doporučení

- Realizace praxe je smluvně ošetřena (jsou uzavřeny příslušné dohody).
- Student dodržuje etická pravidla a Univerzitu důstojně reprezentuje.
- Student dodržuje ve školském zařízení zásady slušného chování.
- Praxe studenta je založena na odborných i didaktických východiscích, které si v průběhu dosavadního studia osvojil.
- Provázející učitel při komunikaci se studentem a v jeho hodnocení vychází především ze své školní praxe. Reprezentuje dané školské zařízení a praxi na něm, předává studentovi své dosavadní znalosti a zkušenosti (mj. i z jiných školských zařízení, pokud se s nimi setkal), snaží se ho objektivně kriticky hodnotit, v ideálním případě formativním způsobem (silné a slabé stránky studenta, jejich příčiny a možnosti studentova dalšího rozvoje).
- Veškeré aktivity v rámci pedagogické praxe je možné realizovat i v případě on-line výuky dané třídy/školy. Student v takovém případě hospituje na on-line výuce, resp. vede on-line výuku, resp. asistuje na on-line výuce, a provádí veškeré činnosti s tím související.

Hospitační činnost studenta

- Student realizuje hospitage u svého provázejícího učitele.
- Cílem hospitační činnosti studenta je pozorování činnosti školní třídy, jednotlivých žáků a výuky provázejícího učitele. Na základě hospitační činnosti by měl student získat přehled o znalostech a dovednostech žáků tak, aby mohl efektivně plánovat a následně vést vlastní výuku v hospitované třídě.

- Doporučujeme, aby student prováděl hospitační činnost ve třídách, v nichž bude následně realizovat vlastní výuku. Důvodem je, aby si student mohl udělat zevrubný přehled o struktuře třídy, o úrovni znalostí a dovedností žáků, resp. o didaktickém kontraktu, který je v dané třídě realizován.
- Po hospitaci provede provázející učitel se studentem reflexi, analyzuje nastalé didaktické situace, zhodnotí silné a slabé stránky vyučovací hodiny, příp. diskutuje o jiných možných pedagogických postupech apod.
- Student si v rámci hospitační činnosti (tj. v průběhu vyučovací hodiny i v průběhu následné reflexe) vyplňuje hospitační záznam.

Vlastní výuka studenta

- Student realizuje výuku v takovém rozsahu, v jakém byla určena CPPV.
- Součástí vlastní výuky studenta je (a) reflexe příprav na výuku; (b) výuka studenta za přítomnosti provázejícího učitele; (c) reflexe realizované výuky.
- Provázejícím učitelům doporučujeme vymezit pravidla spolupráce a komunikace mezi ním a studentem již před začátkem samotné praxe; může se tím předejít řadě nedorozumění. Níže uvádíme základní doporučení:
  - Student a provázející učitel si před začátkem praxe, resp. ihned na jejím začátku vymění e-mailové kontakty; v případě jiných komunikačních platforem si vymění kontakty na těchto platformách, přesto doporučujeme využívat přednostně elektronickou poštu (e-mail).
  - Student a provázející učitel si před začátkem praxe vyjasní přesný rozvrh celé souvislé praxe (termíny hospitací a samotné výuky studenta). Veškeré činnosti by měly být rovnoměrně rozloženy do délky praxe (tři týdny). Student následně zasílá rozvrh s vyznačením hospitací a vlastní výuky oborovému didaktikovi. Rozvrh se může během praxe měnit pouze ze závažných důvodů a student musí o této skutečnosti informovat oborového didaktika.
  - Na úvodní schůzce si provázející učitel se studentem domluví konkrétní průběh praxe (např. to, aby hospitace u provázejícího učitele probíhaly primárně ve třídách, v nichž bude student následně realizovat přímou výuku; termíny a strukturu reflexí atd.).
  - Student od provázejícího učitele obdrží nezbytnou dokumentaci, příp. odkaz na její elektronickou verzi (ŠVP, tematické plány atd.), se kterou se student podrobněji seznámí.
  - Student si s provázejícím učitelem vyjasní, v jakých termínech mohou probíhat případné konzultace k průběhu praxe a samotné výuky.

Reflexe příprav na výuku

- Student si s provázejícím učitelem vyjasní rozsah příprav na výuku (forma, struktura, rozsah, míra obecnosti, resp. konkrétnosti apod.)
- Student se domluví s provázejícím učitelem na termínech zasílání příprav na svou výuku. Provázejícím učitelům doporučujeme nechávat si přípravy studenta zasílat v dostatečném předstihu, aby měl možnost je kriticky zhodnotit a navrhnout studentovi v případě potřeby jejich úpravu.
- Provázející učitel by měl na základě vlastních pedagogických zkušeností poskytnout studentovi k jeho přípravám před samotnou výukou relevantní zpětnou vazbu, tj. takovou, která studentovi sdělí přínosy, negativa, příležitosti i hrozby jím zamýšlených pedagogických kroků. Důrazně doporučujeme jednotlivé kategorie zpětné vazby vyvážit, tj. aby provázející učitel nesděloval studentovi jen negativa (slabé stránky jeho výuky). Dále doporučujeme provázejícímu učiteli sdělovat i možné alternace výuky. Pro budoucího učitele (prozatím však studenta) může být jednostranná kritika značně demotivující.
- Provázejícímu učiteli doporučujeme ponechat studentovi v přípravách (i v následné realizaci výuky) určitou volnost, aby měl možnost vyzkoušet si jinou koncepci výuky, než má provázející učitel nebo než tu, se kterou se sám student během studia na základní či střední škole setkal. Přesto i v tomto případě by měl provázející učitel před začátkem dané vyučovací hodiny poskytnout studentovi vhodnou zpětnou vazbu a jeho zdůvodněný názor na možný průběh výuky a dopady připravených aktivit.

Výuka studenta

- Provázející učitel je v průběhu výuky studenta přítomen ve třídě a hospituje na jeho výuce, ale do jeho výuky nezasahuje (připomínky si nechává na reflexi po skončení vyučovací hodiny).
  - o Ve výjimečných, jednotlivých a předem vybraných případech v závěru praxe je možné studenta nechat vést výuku bez přítomnosti provázejícího učitele ve třídě (např. v rozsahu jedné vyučovací hodiny za celou praxi). Hlavním cílem tohoto kroku by mělo být to, že má student možnost zkusit si udržet kázeň a fungování skupiny bez přítomnosti provázejícího učitele ve třídě. Tento krok lze aplikovat pouze u studentů, kteří neměli zásadní problém s didaktickým a odborným vedením výuky v dosavadním průběhu praxe. Aplikace tohoto bodu je plně na zvažení a odpovědnosti provázejícího učitele. I po této vyučovací jednotce musí následovat reflexe výuky studenta s provázejícím učitelem.
- Student je povinen respektovat obsah i rozsah výuky, kterou mu provázející učitel určí. Tyto základní požadavky by si oba měli vyjasnit na začátku praxe, ideálně v průběhu realizace hospitační činnosti studenta.

- Provázející učitele důrazně upozorňujeme, že není vhodné vstupovat studentům do výuky²; negativa výuky studenta by měla být diskutována na reflexi výuky po jejím skončení.
- Výuka může probíhat i formou tandemu.
- Student má právo si připravit různé formy ověření znalostí žáků (např. didaktický test, samostatnou práci, ústní zkoušení apod.) a tyto formy aplikovat ve své výuce a následně je využít k hodnocení (např. může známkovat, slovně hodnotit). To, zda bude provázející učitel toto hodnocení započítávat do vlastního hodnocení (např. klasifikace), je na jeho uvážení. Pokud naopak provázející učitel požaduje hodnocení výkonu určitého žáka (žáků), je student povinen toto hodnocení provést.

Reflexe realizované výuky

- Student s provázejícím učitelem po každé výuce realizuje diskuzi nad proběhlou vyučovací hodinou. Předmětem reflexe může být např. time management, vyjadřovací schopnosti studenta, didaktické uchopení výuky, odborná stránka učiva (jeho rozsah, obtížnost, užití odborného jazyka apod.), komunikace se žáky, využití různých didaktických prostředků apod.
- Student si výstupy z reflexí zaznamenává (k přípravám, do pedagogického deníku apod.)

Asistentská činnost studenta

- V rámci asistentské činnosti realizuje student činnosti, které mu po předchozí domluvě určí provázející učitel. Cílem těchto činností je seznámit se s dalšími činnostmi učitele a dalších pedagogických pracovníků ve školním prostředí, tedy nejen z pohledu vedení výuky. Jedná se například o následující činnosti, přičemž není povinností, aby student realizoval všechny z nich. Pro lepší představu uvádíme hlavní výstupy pro studenta, které by měl po absolvování asistentských činností nabýt. Student...
  - dokáže vést základní pedagogickou dokumentaci
  - zná principy evidence a vedení kabinetu daného předmětu
  - dokáže diferencovat výuku a zvolit vhodné individualizační prostředky výuky
  - dokáže pomoci při zajištění školních i mimoškolních akcí
  - zná základní principy fungování školy

---

² Samozřejmě s výjimkou krizových situací, kdy by byla ohrožena bezpečnost žáků.

- Asistentská činnost zahrnuje především tyto činnosti:
  - Opravování diagnostických a hodnotících nástrojů připravených učitelem (např. pracovní listy, didaktické testy).
  - Příprava diagnostických či hodnotících nástrojů pro celou třídu nebo pro konkrétní žáky (např. didaktické testy, konkrétní úlohy pro žáky různé kognitivní úrovně).
  - Asistentská činnost v samotné výuce tak, jak je náplní například asistenta pedagoga (tj. činnosti vedoucí k hladké realizaci výuky, např. práce s nadaným žákem, práce s žákem se speciálními vzdělávacími potřebami, pomoc s realizací specifické výukové činnosti jako je například provedení demonstračního pokusu, laboratorní práce, terénní výuka apod.).
  - Další reflexe výuky provázejícího učitele nebo jiného učitele v rámci hospitace studenta (nad rámec hospitační činnosti popsané výše).
  - Seznámení s kabinetními sbírkami předmětů, s konkrétními didaktickými prostředky a jejich evidencí v dané škole.
  - Seznámení se základní školní dokumentací (vedení třídní knihy, evidenční a katalogové listy, evidence žáků se speciálními vzdělávacími potřebami apod.).
  - Seznámení s prací předmětových komisí.
  - Základní seznámení se s informačními systémy, které škola používá (např. Bakaláři, nástroje pro on-line výuku apod.).
  - Seznámení s kurikulárními dokumenty školy, především se Školním vzdělávacím programem a s tematickými plány předmětů.
  - Asistování při dozorech v různých prostorách školy (za dohledu provázejícího učitele, příp. jiného zaměstnance školy).
  - Pomoc při zajištění projektu či vzdělávacích akcí (např. odborné přednášky, projektové dny, exkurze), mimoškolních aktivit (kroužky), doučování na škole. Činnosti by měly mít vztah ke vzdělávací oblasti, do které spadá předmět praxe.
  - Účast na poradách pedagogického sboru.

Závěr

Realizace souvislých pedagogických praxí mohou studentovi účinně pomoci v jeho dalším profesním rozvoji, neboť je realizuje v podmínkách běžné školní praxe a své teoretické znalosti a dovednosti zasazuje do kontextu reálných podmínek školní výuky. Relevantní a vyvážená zpětná vazba k dílčím dovednostem studenta v průběhu praxe umožňuje studentovi lépe porozumět vedení pedagogického procesu a v konečném důsledku i jeho výsledkům. Pedagogické praxe však mohou být přínosem i pro provázejícího učitele; právě student může přicházet s novými odbornými poznatky z univerzitního pracoviště nebo může inovativně používat didaktické prostředky či nové didaktické postupy pro výuku daného

předmětu. V neposlední řadě to může být pro provázejícího učitele příležitostí k tvůrčí sebereflexi a reflexi vlastní činnosti.

Zúčastněným školám i provázejícím učitelům děkujeme za možnost absolvování souvislých pedagogických praxí našich studentů. Všem zúčastněným stranám přejeme bezproblémový a podnětný průběh praxe.

Pracovníci Centra podpory přírodovědného vzdělávání PŘF UJEP